
'n Splinternuwe uitdaging wag op Bybelvertalers

H F Stander

Universiteit van Pretoria

Abstract

A new challenge for Bible translators

A few decades ago the development of the dynamic-equivalent method of translation (which later became known as functional equivalence) broke radically away from the formal and traditional method of translation. Since then the functional-equivalent approach has undergone refinement, but the development can no longer be called revolutionary. However, research in the art of translation has now shifted from the method of translation to the format of the printed text (also called the paralinguistic features of the text). In this article practical examples are given of how the employment of paralinguistic features can underscore the meaning of the text of the Bible, especially the Afrikaans Bible since it has become imperative to start working on a new translation.

1. INLEIDING

Die 'nuwe' Afrikaanse vertaling van die Bybel het reeds meer as 'n dekade gelede verskyn, terwyl die werk daaraan presies 'n kwarteeu gelede (naamlik in 1969) begin het (vgl Inleiding van *Die Bybel* 1983). Soms lyk dit asof daar tans 'n idee bestaan dat die enigste werk wat nou nog vir vertalers van die Afrikaanse Bybel oorbly, is om hier en daar te 'lap' en te gaan herbesin oor problematiese tekste en sodoende 'n regstreeklyn of twee te maak. Intussen het daar 'n totale nuwe konsep in die wêreld van die kommunikasiekunde, boekdrukking en boekuitgewery ontwikkel wat groot implikasies ook vir Bybelvertaling inhou. Ongelukkig lyk dit of Suid-Afrikaanse akademici nog nie in beweging gebring is om te besin oor die implikasies wat hierdie uiters interessante ontwikkeling vir die Afrikaanse Bybel inhou nie, ondanks die feit dat dit juis die Bybelgenootskap van Suid-Afrika was wat in 1993 'n belangwekkende werk oor hierdie nuwe ontwikkeling gepubliseer het (Wendland en Louw 1993). Ons durf nie toelaat dat

* Hierdie artikel word met groot erkentlikheid opgedra aan prof J P Louw, emeritus-professor in Grieks aan die Universiteit van Pretoria wat my in die wetenskap van die vertaalkunde ingelei het.

hierdie nuwe insigte nie neerslag vind in die Bybel in Afrikaans nie. Die doel van hierdie artikel is om enkele van die teorieë wat in bogenoemde werk deeglik beredeneer word, kortliks saam te vat en met nuwe voorbeelde toe te lig. Daar sal dan vervolgens gepoog word om aan te toon hoe hierdie teorieë op ons Afrikaanse Bybelvertaling toegepas kan word. Die outeurs van bogenoemde werk noem juis in hulle voorwoord dat: '(we) wish to invite interested persons to react to the ideas presented here, and to become part of the current movement to reconsider long-established printing procedures, especially in view of the recognized need for more meaningful communication methods' (Wendland & Louw 1993:v). Die oogmerk van hierdie artikel is derhalwe om elkeen wat betrokke is by die Afrikaanse Bybel, op te roep om op 'n nuwe en 'n vars manier te gaan dink oor die produk wat ons in die hande van gelowiges plaas.

Dit wil voorkom of die metodiek van vertaling (en in hierdie artikel gaan dit meer spesifiek oor Bybelvertaling) in 'n groot mate uitgetrap is. Die ontwikkeling van die dinamies-ekwivalente metode, later genoem die funksioneel-ekwivalente metode (De Waard & Nida 1986:36), het radikaal gebreek met die tradisionele en formele metode van vertaling. Sederdien is daar wel verfyning van hierdie metode, maar die ontwikkeling is dalk nie meer so rewolusionêr nie. Wendland & Louw (1993) se publikasie toon egter aan dat die grootste ontwikkeling tans verskuif het vanaf die metodiek van vertaling na die wyse hoe jy jou teks aan die leser bied, met ander woorde die *formaat* van die gedrukte teks. Dit vorm deel van die *newe-linguistiese* tekens van 'n teks.

2. NEWE-LINGUISTIESE TEKENS EN DIE SEKULÊRE WÊRELD

Dit is lank reeds bekend dat die boodskap van 'n geskrewe teks nie slegs deur die woorde self oorgedra word nie, maar dat die modus van 'n geskrewe teks ook die boodskap daarvan bepaal. Gewoonlik word daarna verwys as die *newe-linguistiese tekens* (Botha 1990:91). Dit is juis vanweë hierdie waarheid dat iemand wat om 'n betrekking aansoek doen, sy/haar aansoek veel eerder netjies laat tik, skoon en goeie gehalte papier gebruik, sorg dra dat geen spelfoute of ander grammatikale foute daarin voorkom nie, ensovoorts. Die aansoeker is wel deeglik bewus daarvan dat die voorkoms van die brief meer gaan verklap van homself/haarself as wat sy/haar *curriculum vitae* in die brief self gaan doen. Om dieselfde rede sal 'n verliefde meisie verkies om veel eerder versierde (en moontlik ook nog geparfumeerde) papier te gebruik wanneer sy aan haar beminde skryf. Ook sal 'n handgeskrewe brief groter intimiteit oordra as 'n koue getikte brief. Maar bogenoemde aansoeker sal nouliks sodanige geparfumeerde papier gebruik wanneer hy/sy om 'n betrekking aansoek doen. Dit alles onderstreep die feit dat selfs die gewone leser deeglik besef watter kragtige boodskap deur hierdie *newe-linguistiese* tekens oorgedra word, en in watter mate dit

die boodskap verder stukrag kan gee. Hierdie nie-verbale tekens is verder ook handige hulpmiddels wat die lees van die teks kan vergemaklik. Dit funksioneer op feitlik dieselfde vlak as illustrasies. Annie Vallotton se illustrasies in sekere uitgawes van *Good News Bible* is hoegenaamd nie bloot dekoratief soos dit die geval is met die skilderwerke in etlike Middeleeuse manuskripte nie. Veel eerder het dit ten doel om die leser na die teks te 'trek' en om die kern van die verbale teks visueel en lewendig voor te stel (vgl Nida 1977:29-44). Om in hierdie doel te slaag hoef 'n mens nie noodwendig slegs illustrasies te gebruik nie. Ook die teks self kan visueel aantreklik aangebied word. Meer nog, die teks kan so aangebied word dat dit die inhoud van die teks deeglik ondersteun en onderstreep. Die sekulêre wêreld het lankal reeds besef hoe effektief sodanige kommunikasie is, en daarom word dit deeglik ingespan in die reklamewêreld. Ten einde te verstaan hoe nuwe-linguistiese tekens aangewend kan word om die boodskap te ondersteun en op 'n kragtige wyse oor te dra, kan ons gerus na enkele voorbeelde kyk wat uit die sakewêreld kom:

Dequadin Mondverf beloof aan elkeen wat mondserie het, dat 'net 'n tikkie verf, en jou mondserie is skoon bek-af'. Die teks is egter so gerangskik dat ook die woorde 'n glimlaggende mond vorm:

NET 'N TIKKIE VERF, EN JOU MONDSERE IS SKOON BEK-AF

Die Tafelbergfonds vra weer om finansiële bydraes om te voorkom dat paddas (en die hele ekosisteme) van Tafelberg en die Kaapse skiereilandberge nie deur die indringing van die mens vernietig word nie. Die teks neem egter terselfdertyd die vorm van 'n paddavissie en 'n gees aan en op so 'n wyse probeer dit om ook visueel aan te toon dat 'die paddas besig is om op Tafelberg die gees te gee'.

Die
 spookpaddas
 ... miltelans 'n gepaste
 naam. Want di e geestes wat
 een van Tafelberg se
 skaarste diertjies kan word - 'n
 spook. En hierdie antieke is nu die
 eerste monster van die berg wat
 bedrag word na Tafelberg om
 die Kaapse Skiereilandberge vorm
 deel van die rypste botaniese
 gebied ter wêreld. Hierdie hele
 wêreld se natuur - was skriklik
 onder Suid-Afrika se more kostbare
 bates is - word vernietig deur
 die indringing van die mens
 vernietig. Omwille van die
 brande, grondlose, vrees
 eksplante, vers apping,
 rommelkruisery en
 vandakste en
 almal het toe
 Daarom het die
 Kaapse Afrikaanse
 Kerkstigting, in
 samewerking
 met ander be-
 waringsoor-
 ganisasies,
 die Tafelberg
 fonds gestig,
 met 'n oop-
 punt van R25
 miljoen. Met u
 bydrae, kan
 Tafelberg sy
 volle potensiaal
 verrealiseer as 'n
 bron van wêreldwye toeristo-inkomste,
 en die wats van alle Suid-Afrikane
 wees. Sonder u hulp, kan die wêreld se
 grootste van hante om
 pragtige
 berg se
 ewig
 by ons
 spook.

**WAAROM PADDAS
 OP TAFELBERG DIE GEES GEE**

Tafelberg
FONDS

Hieronder volg weer 'n advertensie van 'n maatskappy wat 'n spesialis is in die herstel van krake in huise. Dit is nie net die naam van die firma wat dit sê nie, maar ook die wyse hoe die letters in die naam uitgebeeld word, wat aandui dat hierdie firma dit regmaak wat gekraak is.

CRACKFIX

Elke letter in die naam van die firma *Van Acht* beeld hout uit om uitdrukking te gee aan die houtvensters en -deure wat hulle verkoop:

VAN ACHT
WOODEN WINDOWS & DOORS

Voorts lyk elke letter in die naam van *SA Paving* of dit inderdaad 'n plaveisel-steentjie uitbeeld:

SA PAVING

National Flag se woorde is so gevorm dat 'n mens sommer die vlag kan sien wat inderdaad ook die produk is wat hierdie maatskappy vervaardig:

**NATIONAL
FLAG**

**FLAG AND FLAGPOLE
INDUSTRIES**

- Corporate Flags • Banners & Bunting
- National Flags • Windsucks
- Aluminium Flagpoles

(011) 887-0143

90 2ND AVE. KEW JOHANNESBURG
P.O. BOX 87397, HOUGHTON 2041

Tek Corporation maak weer gebruik van verwronge letters op 'n TV-skerm om lesers se aandag te trek op die feit dat hulle stukkende televisiestelle regmaak:

Deurdat die letter 'O' in die woord 'MOVING' in onderstaande advertensie in die vorm van 'n aardbol is, toon die maatskappy *Intertrans* aan dat hulle mense en hulle besittings na enige plek in die hele wêreld kan vervoer.

Advertensiematskappye is baie lief daarvoor om met lettertipes en lettergroottes te speel om te verseker dat hulle maksimum aandag van die leser trek. Kyk byvoorbeeld na die volgende sin wat uit 'n advertensie van Toyota kom (die oorspronklike advertensie is gedoen met wit letters teen 'n rooi agtergrond en beslaan 'n volle A4-grootte bladsy):

Deur gebruik te maak van verskillende lettertipes, verskillende lettergroottes, vetdruk, oop spasie, kursivering, onderstreping, teksplasing, kleurwisseling, ensovoorts, kan die teks sodanig gestruktureer word om die inhoud daarvan vir die leser nog duideliker uit te bring. Hierdie newe-linguistiese tekens is uiters kragtige draers van die boodskap.

3.1 Die visuele aanbieding van 'n teks

Kommunikasie in die moderne wêreld is veel meer visueel as verbaal ingestel vanweë die televisie en ander visuele media, waarmee die mens vandag daaglik gebombardeer word. Dit is interessant dat selfs die nuutste rekenaarprogramme wegbeweeg van woorde en eerder van ikone gebruik maak om die gebruiker te help. Hierdie beweging na 'n meer visuele wêreld het reeds neerslag gevind in byvoorbeeld gewone studentehandboeke en rekenaarhandleidings. Die term 'gebruikersvriendelikheid' is aanvanklik gebruik om aan te dui in watter mate 'n rekenaar of rekenarpakket 'verstaanbaar' is vir die gewone gebruiker daarvan. Vandag word hierdie term veel breër gebruik, onder andere ook wanneer daar van boeke en handleidings gepraat word, en dan spesifiek vir die wyse hoe (byvoorbeeld) inligting daarin aangebied word. In hierdie handboeke word daar deesdae gespeel met kleur, blokkies, lettertipes, lettergroottes, omringing van kernbegrippe, skematiese voorstelling van inligting, groepering van data wat bymekaarhoort, deur onder andere van behoorlike spasiering gebruik te maak, ensovoorts. Daar word al hoe meer beseft dat die suksesvolle oordrag van inligting nie net van die *aard* van die inhoud van die stof afhang nie, maar ook van die *wyse* hoe dit aangebied word.

3.2 Die aanbieding van die teks van die Bybel

Wat betref die aanbieding van die teks, het Bybelvertalers en -produseerders ver agter geraak. Geen wonder dat daar al gesê word dat die Bybel een van die wêreld se beste verkopers onder alle boeke is nie, maar inderdaad ook een van die boeke wat terselfdertyd die minste gelees word. 'n Mens moet onmiddellik vra of dit geregverdig is dat daar soveel geld bestee word aan die vertaling, druk en verspreiding van Bybels as die eindproduk wat aan die wêreld gebied word, platval. Natuurlik was die produk tien jaar gelede nog effektief, maar dit het nie tred gehou met latere ontwikkeling nie. Dit is derhalwe ongelukkig so dat die Afrikaanse Bybel seker een van die mees eentonige en onaantreklikste boeke is om te lees as dit kom by die aanbieding van die stof. Geeneen van die Afrikaanse vertalings laat reg geskied aan navorsing oor die betekenis van tipografie van gedrukte werk nie, soos onder andere beredeneer word in *Graphic*

Design and Bible Reading (Wendland & Louw 1993; raadpleeg gerus laasgenoemde publikasie se bibliografie vir interessante werke oor hierdie tema). Elke bladsy van die Bybel eindig byvoorbeeld op presies dieselfde basislyn. Daar is dus talle gevalle waar 'n nuwe perikoop onderaan 'n bladsy begin (dikwels slegs een reël onderaan) en dan word daar oorgegaan na die volgende bladsy. Dit skep miskien 'n indruk van netheid en gebalanseerdheid, maar is reëlreg in stryd met die basiese beginsels van effektiewe kommunikasie. Vir die totale teksgedeelte vanaf Gen 1:1 tot Open 22:21 word daar van net *een* lettergrootte en *een* lettertipe gebruik gemaak. Hierdie lettergrootte is dan boonop ook nog uiters klein. Die Ou Vertaling het darem nog hier en daar van 'n kursiewe lettertipe gebruik gemaak (vgl byvoorbeeld Kol 1:10, 14, 19). Geen gewone leser sal egter kan raai wat die rede vir hierdie onverwagse kursivering van die teks is nie. In 'gewone' boeke word kursivering gebruik vir hetsy aanhalings hetsy beklemtoning hetsy woorde wat uit 'n vreemde taal afkomstig is. Die Ou Afrikaanse Vertaling, daarenteen, gebruik kursivering wanneer hulle in die vertaling woorde ingevoer het wat nie in die oorspronklike teks staan nie. Dit word egter nêrens verduidelik nie, en slegs iemand wat die oorspronklike tale ken, sal kan snap waaroor dit gaan, en vir so iemand is die kursivering dus ook nie nodig nie. In terme van die grondbeginsels van 'n funksionele ekwivalente metode sal 'n mens natuurlik onmiddellik kan redeneer dat hierdie betekenis in elk geval nie ingevoer is nie, maar wel 'n integrale deel van die oorspronklike teks se boodskap was.

Voorts is die hele teks van die Bybel op elke bladsy in twee ewe groot kolomme gedruk, en beide die linker- en regterkant is 'geblok'. Twee kolomme teks stel wel die uitgewers in staat om meer teks in 'n dunner boek in te forseer, maar daar is oneindige nadele daaraan verbonde. Juis daarom dat daar geen lekker leesboek (of dalk eerder 'lekkerlees boek') op die sekulêre mark is waarvan die teks so aangebied is nie. Slegs ensiklopedieë, woordeboeke en ander naslaanwerke waarvan slegs klein fragmente per keer gelees word, sal van hierdie onaantreklike tekstaanbieding gebruik maak. Die huidige formaat van die Bybel inhibeer dus 'n leser om groot gedeeltes teks per slag te lees. Dit druis reëlreg in teen die insigte wat die moderne literatuurwetenskap tot die studie van die Nuwe Testament bygedra het, naamlik dat die boeke van die Bybel as literêre eenhede gelees moet word. Gewoonlik word die Bybel op 'n veel meer atomistiese en fragmentariese wyse gelees (Botha 1990:46).

Die Nuwe Afrikaanse vertaling het wel by 'poëtiese' gedeeltes 'n mate van strukturering toegepas. Dit wil egter voorkom of dit gedoen is sonder 'n besondere sensitiwiteit vir die inhoud van die teks of vir retoriese merkers wat binne die teks geleë is. Dit lyk dikwels of die tradisionele versverdelings van die Skrif 'n veel groter

gewig gedra het in die bepaling van die strukturering van die teks as bostaande merkers. Dit gebeur ondanks die feit dat daar reeds algemene konsensus is dat die bestaande vers- en hoofstukverdeling van die Bybel in elk geval 'n groter struikelblok as 'n hulpmiddel is vir die verstaan van die teks. Robert Stephanus se seun vertel juis vir ons dat sy vader die versverdelings van die Nuwe Testament (soos ons dit vandag nog ken) *inter equitandum* gedoen het, terwyl hy op reis was van Parys na Lyons (Metzger 1981:41). Sommiges het al op grond van hierdie opmerking geredeneer dat Stephanus die versverdelings 'op die perd se rug' gedoen het, en dat swak verdelings toegeskryf moet word aan die kere wat die perd gestamp het en hy die pen dan verkeerd geplaas het!

Maar kom ons kyk na 'n praktiese voorbeeld, en wel na een van die stansas van 1 Korintiërs 13, soos gestruktureer deur die Nuwe Afrikaanse Vertaling:

4Die liefde is geduldig,
 die liefde is vriendelik;
 dit is nie afgunstig nie,
 is nie grootpraterig nie,
 is nie verwaand nie.
 5Dit handel nie onwelvoclik nie,
 soek nie sy eie belang nie,
 is nie liggeraak nie,
 hou nie boek van die kwaad nie.
 6Dit verbly hom nie oor onreg nie,
 maar verheug hom
 oor die waarheid.
 7Dit bedek alles,
 glo alles,
 hoop alles,
 verdra alles.

Hierdie stansa beskryf die wese van liefde in beide positiewe en negatiewe terme. 'n Mens merk onmiddellik op dat hierdie stansa begin met positiewe stellings (eerste 2 items van vers 4), daarna oorgaan tot negatiewe stellings (laaste 3 items van vers 4 tot en met vers 6), en vervolgens weer met positiewe stellings (verse 6-7) afsluit. As ons egter na bostaande struktureering kyk, sien ons dat die laaste 3 items van vers 4 ingekeep is, maar met die begin van vers 5 spring die teks weer terug, terwyl die laaste item van vers 5 weer ingekeep is. Hoekom? In vers 6 merk ons 'n nog groter eienaardigheid: Die laaste drie woorde van die positiewe stelling 'maar verheug hom oor die waarheid' word skielik ingekeep? Weer eens moet ons vra wat die nut daarvan is?

Dit lyk of die outeur (of drukker?) hier besluit het dat al drie verse (oftewel verse 4, 5 en 6) darem elk met 'n inkeping moet afsluit! Om uitvoering hieraan te gee word die teks somer lukraak ingekeep, en spring daarna weer terug, selfs al ondersteun die teksinhoud nie hierdie verdeling nie. Dit is net so onsinnig as wanneer die reëlverdeling van die woorde van 'n lied nie by die musiek daarvan inpas nie. Dit lei insgelyks tot die distorsie van die teksinhoud. In bogenoemde stansa sou dit die leser veel meer gehelp het as elke afsonderlike stelling op een reël gehou word, en die breuke tussen die positiewe en die negatiewe stellings ingebring word, en wel soos volg:

Die liefde IS ...

Die liefde is geduldig,
die liefde is vriendelik;

Die liefde IS NIE ...

dit is nie afgunstig nie,
is nie grootpraterig nie,
is nie verwaand nie.
Dit handel nie onweloweglik nie,
soek nie sy eie belang nie,
is nie liggeraak nie,
hou nie boek van die kwaad nie.
Dit verbly hom nie oor onreg nie,

Die liefde ...

dit verheug hom oor die waarheid.
Dit bedek alles,
glo alles,
hoop alles,
verdra alles.

Die strukturering van die Nuwe Afrikaanse vertaling van bostaande stansa sal nouliks die gewone leser bewus maak van die spel met die negatiewe en positiewe stellings.

Bogenoemde verdeling daarenteen, tesame met die gebruik van 'n ander lettertipe vir die subhoof 'Die liefde (*IS/NIE*)', benadruk hierdie kontras veel meer effektief.

4. PRAKTIESE TOEPASSING VAN BEGINSELS OP ETLIKE SKRIF-GEDEELTES

4.1 1 Korintiërs 12:4-6

Die strukturering van 'n teks moet egter nie net vir poëtiese gedeeltes gereserveer word nie, maar vir die totale Bybel. Die soort strukturering wat toegepas word, sal egter van gedeelte tot gedeelte verskil. Juis met die oog op die strukturering van 'n teks, is dit baie belangrik om weg te doen met die dubbel kolomme van die bestaande Bybel. Dit verminder die 'speelruimte' wat aan die vertaler gebied word om die volle omvang van die oorspronklike boodskap aan die moderne leser oor te dra. 'n Mens kan dit byvoorbeeld eenvoudig nie in een smal kolom ingepas kry om 1 Kor 12:4-6 effektief aan die moderne leser oor te dra, indien 'n mens dit soos volg wil aanbied nie:

Daar is 'n *verskeidenheid* van *genadegawes*,
maar dit is *dieselfde GEES*
wat dit gee;
daar is 'n *verskeidenheid* van *bedieninge*,
maar dit is *dieselfde HERE*
wat die opdrag gee;
daar is 'n *verskeidenheid* van *kragtige werkinge*,
maar dit is *dieselfde GOD*
wat alles in almal tot stand bring.

Met een oogopslag kan die leser hierbo die drieledige patroon raaksien. Onmiddellik val dit ook op dat elk van die persone van die Drie-eenheid in hierdie bespreking van die gawes betrek word, en dat daar telkens een aspek van die gawes met een Persoon van die Drie-eenheid in verband gebring word. Bitter min lesers het dit ooit in die konvensionele vorm van tradisionele vertalings raakgesien. Voorts toon die vetdruk van die woord 'maar' aan dat daar 'n teenstelling is, en met behulp van een lettertipe word daar gepoog om aan te toon dat dit telkens die *verskeidenheid* van die gawes is wat gestel word teenoor *dieselfde* Godheid, dit wil sê dat dit steeds dieselfde Godheid is

wat 'n ieder en elke gawe aan ons skenk (vgl Louw 1986:149-157). 'n Mens kan natuurlik vra of die leser in staat is om te bepaal wat die funksie van elk van hierdie lettertipes en -groottes is. Indien dit sorgvuldig gedoen word, tel die leser dit onbewustelik op, net soos in die geval van 'n effektiewe advertensie. Die voortdurende spel met lettertipes en -groottes is op 'n heel ander vlak as ons beswaar teen die gebruik van die kursiewe lettertipe in die Ou Afrikaanse vertaling, soos hierbo bespreek is.

'n Mens kan redeneer dat dit liefies aan die leser self oorgelaat moet word om die teks te struktureer. Maar watter waarborg het ons dat die leser dit wel reg gaan doen, of enigsins die struktuur gaan raaksien? Eintlik kom dieselfde beginsel hier ter sprake wat vertalers oorreed het dat daar weg beweeg moet word van 'n letterlike vertaling, omrede nie al die semantiese analises aan die leser oorgelaat kan word nie. Om 'n teks te struktureer, vereis in ieder geval diepgaande kennis van die antieke retoriek en dit kan net gedoen word indien daar vooraf 'n deeglike ontleding van die struktuur en ordening van die teks in die oorspronklike taal gedoen is. So 'n analise is immers een van die komponente van die eksegetiese proses wat selfs implikasies vir die verstaan van die teks inhoud. Min lesers besef byvoorbeeld dat daar selfs oor die grense van oënskynlike afgeslote entiteite, struktuur kan bestaan. Eksegete sal dit optel vanweë hulle kundigheid en kan dit weer met 'n fyn gestruktureerde vertaling aan die leser deurgee. Op hierdie manier kan 'n vertaler veel meer van die oorspronklike bedoeling deurgee. Immers, die strukturering is 'n integrerende deel van die verstaansproses en is as sodanig deel van die semantiek.

Dit moet baie duidelik gestel word dat die bedoeling met so 'n behoorlik gestruktureerde en tipografies goed versorgde teksgedeelte beslis nie is om bloot 'n verskuilde en opgesmukte struktuuranalise aan die leser te bied nie. Allermens. Dit gaan veel eerder daarvoor om soveel as moontlik nuwe-linguistiese tekens as hulpmiddels in te span om die totale omvang van die oorspronklike boodskap so effektief as moontlik oor te dra. Dit moet in gedagte gehou word dat die oorspronklike lesers gewoonlik baie sensitief was vir retoriese tegnieke soos hierbo en dit beslis 'opgetel' het, selfs al was hulle geskrewe tekste 'ingeprop' om soveel as moontlik teks op 'n duur manuskrip in te kry.

4.2 Matteus 5:1-10

Indien ons die bergrede soos hieronder aanbied, stel ons die moderne leser onmiddellik in staat om op 'n meer verbaal/visuele wyse min of meer dieselfde boodskap te ontvang as wat die oorspronklike leser op verbaal/ouditiewe vlak verkry het:

DIE BERGREDE

Toe Jesus die menigte mense sien, het Hy teen die berg opgegaan. Nadat Hy gaan sit het, het sy dissipels na Hom toe gekom, en Hy het hulle geleer en gesê:

- * GESEëND is dié wat weet hoe afhanklik hulle van God is,
want aan hulle behoort die koninkryk van die hemel.
- * GESEëND is dié wat treur,
want hulle sal vertroos word.
- * GESEëND is die sagmoediges,
want hulle sal die nuwe aarde ontvang.
- * GESEëND is dié wat honger en dors na wat reg is,
want hulle sal versadig word.
- * GESEëND is dié wat barmhartig is,
want aan hulle sal barmhartigheid bewys word.
- * GESEëND is dié wat rein van hart is,
want hulle sal God sien.
- * GESEëND is die vredemakers,
want hulle sal kinders van God genoem word.
- * GESEëND is dié wat vervolgd word omdat hulle doen wat reg is,
want aan hulle behoort die koninkryk van die hemel.

In bogenoemde struktuurering en tipografiese versorging van Jesus se bergrede, word verskeie kenmerke van die teks in die oorspronklike op so 'n manier weergegee dat die gewone leser van vandag dit ook kan raaksien en daardeur aangespreek kan word (soos dit na alle waarskynlikheid die geval met die oorspronklike leser was). Ons sien byvoorbeeld dat elke spreuk met die woordjie 'geseënd' begin en dat dit in hoofletters geskryf is om aandag te trek. In Grieks begin elke spreuk juis met die woordjie *μακάριοι* en die funksie van die vooropstelling daarvan binne die sin was om klem daarop te lê. Die reëlmaat van die Goddelike belofte waarmee elke spreuk afsluit, gee besondere nadruk daarop, en daar word gepoog om hierdie beklemtoning aan die leser oor te dra deur van vetdruk gebruik te maak. Die bergrede bestaan uit twee duidelik onderskeibare gedeeltes, naamlik 'n sketsing van die agtergrond waarteen hierdie rede gelewer is, en die lys self wat die spreuke bevat. Hierdie verdeling word aangetoon deur van verskillende lettertipes gebruik te maak.

4.3 Matteus 7:13-14

'n Winkelgroep wat 'n *GROOT* afslag onder hulle kliënte se aandag wil bring, sal dit byvoorbeeld soos volg adverteer:

Kom besoek ons *Saterdag* vir *GROOT* winskopies.

Die belangrikste woorde in hierdie sin kry nadruk deur gebruik te maak van verskillende lettergroottes en lettertipes. 'n Mens kan dalk dieselfde vermag deur die woorde 'nou', 'smal' en 'min' in Matteus 7:13-14 in 'n *smal* kolom te druk, en dan weer die woorde 'wyd', 'breed' en 'baie' in 'n breë kolom, en wel soos volg:

Gaan deur
die *nou*
poort in.

Die poort wat na die
verderf lei, is *wyd* en die
pad daarheen *breed*, en dié
wat daardeur ingaan, is *baie*.

Maar die
poort wat
na die lewe
lei, is *nou*
en die pad
daarheen *smal*,
en dié wat dit
kry, is *min*

4.4 Matteus 13:44-46

Soos ons reeds hierbo gesê het, gaan dit by die tipografiese versorging van 'n teks nie daarom om bloot op 'n verskuilde wyse 'n struktuuranalise van 'n teks aan die moderne leser deur te gee nie. Talle ander insigte van die eksegetiese proses kan hierdeur in die vertaling aan die leser deurgegee word, wat onmoontlik is om te doen wanneer vertalings op die tradisionele wyse aangebied word. Dit beteken dus dat addisionele inligting, wat wel 'n integrale deel van die oorspronklike teks was, aan die leser oorgedra word sonder om baie ekstra woorde te gebruik, maar bloot deur gebruik te maak van besondere tipografiese hulpmiddels en van redaksionele plasing van die teks op die bladsy. Kom ons kyk byvoorbeeld na die ordening van twee ooreenstemmende gelykenisse in Matt 13:44-46:

TOTALE PRYSGAWE TER WILLE VAN GOD SE KONINKRYK

'n Gewone Arbeider

Met die koninkryk van die hemel gaan dit soos met 'n skat wat in 'n saailand onder die grond lê. Wanneer iemand dit kry, maak hy dit weer toe; en omdat hy baie in sy skik is, *gaan verkoop hy ALLES wat hy het, en koop daardie land.*

'n Ryk Sakeman

Met die koninkryk van die hemel gaan dit soos met 'n handelaar wat op soek is na goeie pèrels. As hy 'n baie waardevolle pèrel raakloop, *gaan verkoop hy ALLES wat hy het, en koop die pèrel.*

Deur bogenoemde twee gelykenisse langs mekaar te plaas onder een opskrif, verplig 'n mens feitlik die leser om beide gelykenisse saam te lees, soos dit waarskynlik ook bedoel is deur die oorspronklike redakteur van die Matteusewangelie. Nielsen (1973:33) verwys juis hierna as 'een tweeling-gelykenis'. Voorts, slegs deur na hierdie twee gelykenisse te *kyk* (sonder om dit te lees!), kan ons reeds sien dat hulle 'n klomp gemeenskaplike elemente besit. Deur gebruik te maak van 'n opvallende lettertipe vir die aanvang van beide gelykenisse, kan die leser dadelik raaksien dat beide ons iets oor die koninkryk van God leer. Die besondere lettertipe van die slotgedeeltes, veral die spesiale beklemtoning van die woordjie 'ALLES', en daarby saam ook die enkele opskrif van beide gelykenisse (naamlik 'Totale prysgawe ter wille van God se koninkryk'), stel die leser in staat om agter te kom dat die raakpunt van hierdie gelykenisse betrekking het daarop dat beide die gewone arbeider en die ryk handelaar *ALLES prysgegee het toe hulle God se koninkryk gevind het*. Indien beide gelykenisse bloot direk onder mekaar geplaas sou word en deurgaans in een lettertipe gedruk sou word (soos in bestaande vertalings gedoen word), en indien 'n noulettende leser tog wel aanvoel dat hierdie twee gelykenisse met mekaar in een of ander opsig in verband staan, kan so 'n leser baie maklik 'n verkeerde ooreenkoms tussen hierdie gelykenisse identifiseer, soos byvoorbeeld dat in beide gelykenisse *die skat gekoop word*, en dat dit dus beteken *dat die koninkryk van die hemel ook gekoop kan word*. Laasgenoemde interpretasie kan natuurlik maklik op 'n leser afgedwing word deur slegs die frases 'hy koop daardie land' en 'hy koop die pèrel' met 'n spesifieke lettertipe uit te lig. Dit bewys watter kragtige instrument die tipografie is wanneer dit kom by die lees van 'n teks. Nog 'n

moontlike skakel wat hy/sy dalk kan raaksien, is dat dit in die eerste gelykenis gaan om die koninkryk wat *toevallig* of *onverwags* gevind word, terwyl dit in die tweede geval gaan oor 'n gelykenis wat *oor 'n lang periode met doelgerigtheid gesoek* word (vgl Nielsen 1973:32-33). Sonder om 'n lang kommentaar oor hierdie gelykenisse by te voeg, kan die vertaler die leser help om die teks korrek te verstaan. Dit is juis die taak van die vertaler om die teks so aan te bied in die ontvangertaal dat daar so min as moontlik geleentheid is vir die moderne leser om die teks verkeerd te vertolk.

Bogenoemde redaksionele versorging toon aan dat dit in hierdie soort aanbieding van 'n teks nie daaroor gaan om 'n struktuuranalise van die oorspronklike teks weer te gee nie, maar veel eerder om die totaliteit van die oorspronklike bedoeling oor te dra. 'n Mens kan wel vra hoeveel interpretasie 'n Bybelvertaler in sy vertaling mag inbou. Aan die ander kant is dit onmoontlik om te vertaal sonder om te interpreteer. Voorts, die leser vertolk in ieder geval die produk van die vertaler en doen dit dikwels op 'n wyse wat die vertaler hoegenaamd nie bedoel het nie. Juis daarom is dit veiliger as die vertaler hierdie inligting meer eksplisiet aanbied om te voorkom dat die leser verkeerde afleidings maak.

4.5 Lukas 15

Met 'n behoorlike en vindingryke aanbieding van die teks kan 'n vertaler daarin slaag om 'n leser inderdaad op te voed om ver oor die grense van 'n enkele verhaal heen te kyk, sodat daar ook veel breër verbande raakgesien kan word. Luk 15, byvoorbeeld, bestaan uit drie gelykenisse (nl die verlore skaap, die verlore muntstuk en die verlore seun). Al drie gelykenisse het as tema *een of ander iets wat verlore was*, en oor *die blydskap wat daar was nadat dit weer teruggevind is*. Die gelykenis van die verlore muntstuk en die verlore skaap is egter identies opgebou, terwyl die gelykenis van die verlore seun 'n kontras daarteenoor vorm. Al drie gelykenisse moet egter gelees word teen die agtergrond van Luk 15:1-2, naamlik dat die Fariseërs en die skrifgeleerdes nie daarvan gehou het dat die tollenaars en die sondaars die gewoonte gehad het om na Jesus te kom luister nie. Juis hierdie beswaar van hulle het gemaak dat Jesus hulle hierdie drie gelykenisse vertel het. Die gewone leser kan egter hoegenaamd nie in die bestaande Afrikaanse Bybelvertalings agterkom dat Luk 15:1-2 ook as inleiding tot die gelykenis van die verlore seun dien nie. 'n Mens sou derhalwe 'n veel groter deel van die oorspronklike boodskap oordra, indien Luk 15 op die volgende wyse aangebied word:

VERLORE MAAR WEER GEVIND

Wat vooraf gebeur het:

Die tollenaars en sondaars het almal die gewoonte gehad om na Jesus te kom luister. Hierteen het die Fariseërs en die skrifgeleerdes beswaar gemaak en gesê: Hierdie man ontvang sondaars en eet selfs saam met hulle.

Toe vertel Jesus vir hulle hierdie gelykenisse:

BLYDSKAP OOR TERUGVIND VAN VERLORE ITEMS

Die Verlore skaap

'Sê nou een van julle het honderd skape en een van hulle raak weg. Wat doen hy dan? Hy laat nege en negentig in die veld staan en gaan agter die een aan wat weg is, totdat hy hom kry.

En as hy hom kry, is hy bly en tel hom op sy skouers. As hy by die huis kom, roep hy sy vriende en bure bymekaar en sê vir hulle: 'Wees saam met my bly, want ek het my skaap wat weg was, weer gekry.'

Ek sê vir julle: *Net so sal daar ook in die hemel blydskap wees* oor een sondaar wat hom bekeer, eerder as oor nege en negentig mense wat reg doen en nie bekering nodig het nie.'

Die Verlore muntstuk

'Of watter vrou wat tien silwermuntstukke het en een raak weg, steek nie 'n lamp op en vee die huis uit en soek sorgvuldig totdat sy dit kry nie?

En as sy dit kry, roep sy haar vriendinne en buurvroue bymekaar en sê: 'Wees saam met my bly, want ek het my geld wat weggeraak het, weer gekry.'

Ek sê vir julle: *Net so is daar blydskap onder die engele van God* oor een sondaar wat hom bekeer.

In die tradisionele Bybelvertalings word hierdie twee gelykenisse direk onder mekaar geplaas en net uiters opletende lesers sal agterkom dat beide hierdie gelykenisse rondom dieselfde tema gebou is, naamlik iets wat verlore geraak het, gevolg deur blydskap nadat dit weer gevind is. Deur dit naas mekaar te plaas, kan die leser onmiddellik die ooreenkomste tussen hierdie twee gelykenisse raaksien, asook die feit dat Luk 15:1-2 in der waarheid 'n inleiding is tot albei gelykenisse. (Let egter daarop dat versnommers in bogenoemde aanbieding uitgelaat word, omrede dit die gemaklike lees van 'n teks versteur indien die posisie van die nommers te prominent is.) Die tema van

blydskap oor 'n verlore item wat gevind is, kan op hierdie manier deeglik vasgelê word by die leser, aangesien dit in skrilte kontras staan met die verhaal van die verlore seun wat direk hierna volg. In laasgenoemde verhaal is die oudste seun, in teenstelling met sy vader, hoegenaamd nie bly oor die terugkeer van sy verlore broer nie. Dit is waarskynlik ook die boodskap van hierdie gelykenis en Jesus probeer om daarmee aan die Fariseërs en die skrifgeleerdes aan te toon hoe uit pas hulle is, aangesien hulle hoegenaamd nie blydskap aan die dag lê as hulle verlore broer(s) weer terugkeer na die Vader toe nie. Die kontras tussen die blydskap in die gelykenisse van die verlore muntstuk en die verlore skaap aan die een kant, en die gebrek aan blydskap in die gelykenis van die verlore seun aan die ander kant, kan dalk verder treffend uitgelig word deur (byvoorbeeld) die eerste twee gelykenisse op die linkerbladsy te druk, en die derde gelykenis op die regterkantse bladsy, en in groot vet letters die woord VERSUS tussen die twee bladsye. Voorts, soos die eerste twee gelykenisse onder die subhoof 'blydskap oor terugvind van verlore items' staan, kan die verhaal van die verlore seun onder die subhoof 'blydskap/woede oor terugvind van verlore mens' staan. Daarmee verseker ons dat die leser 'n teks ook in sy breër verband lees.

Natuurlik sal hierdie metode baie spasie opneem, en dit kan dalk onmoontlik word om voortaan die hele kanon in een enkele boek te druk. Interessant genoeg was die Bybel in elk geval ook nie in die eerste eeue gesamentlik in een enkele boekrol of kodeks opgeneem nie. Daar moet onthou word dat oop spasie dikwels meer effektief is in die oordrag van 'n boodskap as wanneer daar woorde in daardie spasie is. Dit is ook die rede waarom die reklamewêreld so spandabelrig met spasie werk wanneer hulle hulle boodskap effektief wil oordra. Advertisies kos duur en die boodskap moet so effektief moontlik oorgedra word. Dieselfde argument geld ook vir die Skrif. Om 'n Bybel te vertaal en te publiseer kos baie geld, en daar moet sorg gedra word dat daar effektief gekommunikeer word. Tans is die huidige formaat van die Bybel ongetwyfeld 'n pragtige voorbeeld van hoe dinge nie gedoen moet word nie.

5. GEVOLGTREKKING

Lehrer skryf in 1974 soos volg: 'Semantics, the study of meaning, is a vast field, touching on most aspects of the structure and function of language as well as problems in psychology, philosophy and anthropology' (soos aangehaal deur Louw 1986:10). Sedert 1974 is insigte wat verkry word uit etlike ander vakgebiede ook betrek by die bestudering van betekenis. Die betoeg van hierdie artikel is dat insigte wat verkry is uit die kommunikasiekunde, in 'n groter mate betrek moet word by die vertaling van die Bybel. 'n Mens kan talle verstellings aanbring aan bogenoemde voorbeelde, maar die doel daarmee is alleen om te illustreer hoe die kommunikasiekunde ingespan kan

word om 'n groter deel van die oorspronklike boodskap aan die moderne leser oor te dra. Die vertaler self sal heel waarskynlik nie die insigte hê om die teks aan te bied dat dit optimaal effektief met 'n leser kommunikeer nie. Daarvoor is ook ander vak-kundiges nodig. Aan die ander kant sal die kenner van kommunikasiekunde (byvoorbeeld) ook nie op sy/haar eie bloot die eindproduk van die vertaler kan neem en dit na willekeur kan rangskik en struktureer nie. Dit moet noodwendig gedoen word met behoorlike inagneming van die oorspronklike teks se retoriese merkers en teologiese konteks. Dit bring dus mee dat die vertaler se werk nie opgehou het wanneer hy/sy die Bybel klaar vertaal het nie. Daar sal verder as 'n span gewerk moet word om die teks behoorlik en effektief aan te bied. Tans is dit gewoonlik die gebruik dat 'n skrywer bitter min inspraak het in die aanbieding van die teks nadat hy/sy die manuskrip by die uitgewers ingehandig het. Die setter, drukker, kunstenaar, ensovoorts neem dan oor. Omdat die newe-linguistiese tekens so 'n geweldige belangrike rol speel by die oordrag van betekenis, is dit uiters noodsaaklik dat die vertaler van die Bybel beslis nie toelaat dat die teks verder deur slegs (sê) 'n kunstenaar versorg word nie. Daar sal besef moet word dat laasgenoemde se funksie nie bloot dekoratief van aard is nie. Dit wat die teks met behulp van newe-linguistiese tekens sê, moet steeds getrou aan die oorspronklike teks wees, en slegs die Bybelvertaler self kan dit beoordeel.

Bogenoemde ontwikkeling hou geweldige implikasies vir Bybelvertaling in. Dit sal nie net die binnekant van die Bybel geheel en al verander nie, maar ook die buitekant. Weer eens moet ons sê dat die Bybel inderdaad ook een van die mees stroewe en somber voorkoms van alle boeke in 'n boekwinkel het. Daar sal radikaal weg beweeg moet word van die tradisionele swart of bruin buiteblad van die Bybel wanneer daar (byvoorbeeld) aan die jongmense as teikenmark gedink word. Waarom kan jongmense byvoorbeeld nie 'n Bybel kry in kleure wat so eie is aan hulle wêreld nie? 'n Mens kan hier byvoorbeeld dink aan 'n Bybel met 'n buiteblad met neokleure. Ook hierdie newe-linguistiese tekens sê iets. Dit vertel aan jongmense dat die boodskap van die Bybel vandag nog net so relevant is en dat die inhoud daarvan ook tot hulle spreek. Maar daar sal deeglike navorsing gedoen moet word oor watter betekenis verskillende groepe toeken aan verskillende newe-linguistiese tekens ten einde te verseker dat die regte boodskap op so 'n effektiewe wyse as moontlik oorgedra word. Daar wag inderdaad 'n splinternuwe uitdaging op Bybelvertalers!

Literatuurverwysings

- Botha, J 1990. *Semeion: Inleiding tot aspekte van die interpretasie van die Griekse Nuwe Testament*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Bybel, Die 1983. *Die Bybel in Afrikaans* (Nuwe Vertaling; Goue Jubileum-Uitgawe 1933-1983). Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

- De Waard, J & Nida, E A 1986. *Functional equivalence in Bible translating*. New York: Thomas Nelson Publishers.
- Louw, J P 1986. *Teorie en praktyk van semantiese analises met besondere toepassing op die Nuwe Testamentiese Grieks*. Pretoria: Departement Grieks.
- Metzger, B M 1981. *Manuscripts of the Greek Bible: An introduction to Greek palaeography*. Oxford: Oxford University Press.
- Nida, E A 1977. *Good News for everyone*. Great Britain: Fount Paperbacks.
- Nielsen, J T 1973. *Het Evangelie naar Mattheüs. (De prediking van het Nieuwe Testament)*. Uitgeverij G F Callenbach: Nederland
- Wendland, E R & Louw, J P 1993. *Graphic design and Bible reading*. Cape Town: Bible Society of South Africa.